

ΕΚ ΤΟΥ ΒΙΟΥ
ΤΟΥ
ΦΕΡΔΙΝΑΝΔΟΥ ΛΑΣΣΑΛ
ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΝ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟΝ
ΥΠΟ
Ν. ΚΑΖΑΖΗ

Ἄλλοτε, ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ «Ἀπόλλωνι», διὰ μακρῶν ἐπραγματεύθη περὶ τοῦ γοήτρου, τὸ ὁποῖον ἐξατκεῖ μέχρι τῆς σήμερον, εἰκοσιτετραετίαν ἤδη ἀπὸ τοῦ θανάτου του, ὁ Φερδινάνδος Λασσάλ ἐπὶ τῶν ἐργατικῶν καὶ κοινωνιστικῶν κύκλων τῆς Γερμανίας. Κατ' αὐτούς, ὁ ἐν μονομαχίᾳ παρὰ τὴν Γενεύην ἀδύζως ἐκλιπὼν τὸν βίον εἶνε ὁ μεγαλειότερος κοινωνιστικὸς προφήτης τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος. Ἐντεῦθεν ἡ πρὸς αὐτὸν λατρεία μετέχει θρησκευτικοῦ χαρακτήρος. Ὁ λαὸς συνήθως δὲν ἐρευνᾷ, δὲν σκέπτεται, δὲν φιλοσοφεῖ, ἀρέσκεται δὲ ν' ἀποδίδῃ, ἐπὶ μακρὸν ἢ βραχὺν χρόνον, ὑπερφυσικὰς ιδιότητας εἰς τοὺς εὐνοουμένους του. Καὶ ἐκ τούτου ἡ δύναμις, ἣν ἐξασκουσιν οὗτοι ἐπὶ τῶν πραγμάτων τοῦ κόσμου, οὐχὶ διὰ τῆς λογικῆς κατορθοῦντες τοῦτο, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐπιτυχοῦς χρήσεως καὶ ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἀδυναμιῶν καὶ τῶν προλήψεων τοῦ πλήθους.

Ὁ δέκατος ἑνατὸς αἰὼν τιτλοφορεῖται ὁ αἰὼν τῶν φώτων καὶ τῆς ἐπιστήμης. Καὶ ἐν τούτοις πόσαι ἐθνικαί, κοινωνικαὶ καὶ πολιτικαὶ δημοτικότητες οὐρανομήκεις ἀνεπτύχθησαν ἕνεκα τῶν ιδιοτήτων τούτων τοῦ λαοῦ! Κατάρθωσαν πλεῖστοι μέτριοι νὰ σχηματίσωσι περὶ ἑαυτοὺς ψευδῆ φωτεινὸν κύκλον, νὰ παραστῶσιν ὡς μετέωρα, ὡς ἀστέρες πρώτης δυνάμεως. Ἀλλὰ πόσων ἐκ τούτων ἐξέλιπεν ἡ θὰ ἐκλίπη τὸ τεχνητὸν φῶς ὑπὸ τὸ πραγματικὸν φῶς τῆς ἱστορίας!

Ἄγνοῶ, ἂν ὁ Φερδινάνδος Λασσάλ θέλει ἐκλίπει ἐπίσης ἀπὸ τῆς ἱστορικῆς ὑστεροφημίας καὶ θέλει κηρυχθῇ ὑπ' αὐτῆς ὡς ἐξαπατήσας τοὺς συγχρόνους του. Ὅτι εἶνε ἀληθὲς κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, εἶνε ὅτι ἀπὸ εἰκοσιπενταετίας ὀλίγιστοι ἐν Γερμανίᾳ θαυμάζονται ἐκ τῶν ἐθνικῶν αὐτῆς ἡρώων, ὅσον ὁ κοινωνιστικὸς οὗτος προφήτης. Αὐτὸς ὁ Βίσμαρκ ἄλλοτε, ἀπαντῶν ἐν τῷ παγγερμανικῷ Κοινοβουλίῳ, πρὸς τινὰ ἀντιπρόσωπον τοῦ κοινωνιστικοῦ κόμματος, δὲν ἐδίστασε νὰ ἡμολογήσῃ ἀπὸ τοῦ βήματος τὸν θαυμασμόν αὐτοῦ πρὸς τὸν Φερδινάνδον Λασσάλ. Ὁ ἀρχιγραμματεὺς κατηγγέλλετο ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων του ὡς ἐλθὼν εἰς κρυφίας συνεννοήσεις πρὸς τὸν δημιουργὸν τοῦ κοινωνιστικοῦ κόμματος, πρὸς τὸν Φερδινάνδον Λασσάλ καὶ μετὰ τοῦ χαρακτηρίζοντος αὐτὸν θάρρους ἐκήρυξε δημοσίᾳ τὰ ἔξοχα πλεονεκτήματα τοῦ ἀνδρός, τὴν εὐγένειαν τῶν τρόπων του, τὸ ἔκτακτον αὐτοῦ πνεῦμα,

τὴν ἐκ τῆς συνδιαλέξεώς του ἀπορρέουσαν γοητείαν. Καὶ ἐπε-
ράτου τὴν κατὰ τῶν Κοινωνιστῶν ἐπίθεσίν του, βεβαιῶν, ὅτι
ἂν παρετείνετο ὁ βίος τοῦ μεγάλου ἐπαναστατικοῦ ἥρωος, ἦ-
θελεν οὗτος ἀρνηθῇ πάντας τοὺς μαθητάς του, ἐν τῇ κοινωνίᾳ
τῶν ὁποίων δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ζήσῃ ἐπὶ μακρὸν χρόνον.

Ὁ Βίσμαρκ ἐπλεξε τὸ ἐγκώμιον τοῦ Φερδινάνδου Λασσάλ
ἐκ πεποιθήσεως κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἀλλὰ συγχρόνως
καὶ μὲ τὸν μεριστοφελικὸν σκοπὸν νὰ ταπεινώσῃ τοὺς διαδό-
χους τοῦ Λασσάλ ἐν τῇ ἐπαναστατικῇ κινήσει τῆς Γερμα-
νίας, ὅτινες, ὡς γνωστὸν, ἐξερχόμενοι ἐκ τῶν κατωτάτων κοι-
νωνικῶν κύκλων, στεροῦνται τῆς ἀβρότητας τῶν τρόπων καὶ
τῆς εὐπρεπείας, τῆς χαρακτηρίζουσας τὴν διακεκριμένην κοι-
νωνίαν. Οἱ μετὰ τὸν Λασσάλ ἡγέται τῶν ἐπαναστατικῶν στοι-
χείων εἶνε Πληθεῖοι, ἐργατικοί. Τοιοῦτοι ὁ Bebel, ὁ Most, ὁ
Hasenclever, καὶ ἅπαντες οἱ ἀντιπροσωπεύσαντες κοινωνι-
στικὰς ροπὰς ἐν τῇ γερμανικῇ πολιτικῇ.

Τίς οἶδεν ἐν τούτοις ἂν, καθ' ἣν στιγμὴν ὁ Βίσμαρκ, πλέ-
κων τὸν πανηγυρικὸν τοῦ ἄλλοτε πολιτικοῦ αὐτοῦ ἀντιπά-
λου, δὲν ἔβλεπεν ἐν αὐτῷ ὁμόφρονα ὑπὸ ἄλλας ἐπόψεις, πρὸς
τὸν ὁποῖον ἀκαταγώνιστος δύναμις τὸν εἴλκυε κατὰ τὴν στιγ-
μὴν ἐκείνην; Ἀληθῶς, πρὶν ἢ ὁ ἀρχιγραμματεὺς τῆς Γερμα-
νικῆς αὐτοκρατορίας κηρύξῃ *urbi et orbi* τὰς περὶ ἰσχύος καὶ δι-
καίου θεωρίας του ὁ ποιητὴς Φραγκίσκου τοῦ Σίκκιγγεν ἔγραψε
μετὰ ποιητικῆς ἐξάρσεως, ὅτι τὸ ξίφος εἶνε ὁ θεὸς τοῦ κόσμου
τούτου, εἰς ὃ τὴν γένεσιν αὐτῶν ὀφείλουσι τὰ πάντα, καὶ
ἐλευθερία, καὶ δόξα, καὶ πολιτισμός, καὶ ἰδέαι.

Δὲν ἐνδιαφέρομαι κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ν' ἀποδείξω
ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν πνευματικὴν συγγένειαν μεταξὺ ἐνὸς
πρωθυπουργοῦ μοναρχικωτάτου κράτους καὶ ἐνὸς προφήτου κοι-
νωνικῆς ἐπαναστάσεως. Ὅτι εἶνε βεβαίον, εἶνε ὅτι, ἂν οἱ σκο-
ποὶ πολλὰκις διαφέρουσιν, ἀλλὰ τὰ πρὸς ἐπίτευξιν αὐτῶν τι-
θέμενα μέσα συναντῶνται.

Εἶνε ἡ λογικὴ τῆς ἱστορίας, οἱ κανόνες τῆς ὁποίας οὐδέποτε
διαφέρουσιν ἐν οἰαδήποτε περιόδῳ καὶ ἐν τῇ ἐξελίξει πάσης
ιδέας.

* *

Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ κοινωνικοὶ προφῆται καὶ μεταρρυθ-
μιστὰς δὲν εἶνε ἀπηλλαγμένοι τῶν ἀδυναμιῶν τῆς σαρκός, ὅ-
πως καὶ οἱ λοιποὶ τῶν θνητῶν. Ἐχουσι μὲν θέμα τῆς παγ-
κοσμίου αὐτῶν ἐργασίας καθολικώτερον τι ἀντικείμενον, ἀλλὰ
δὲν εἶνε ἀδιάφοροι καὶ πρὸς τὰ κοινὰ, τὰ πεζὰ, τὰ χυδαῖα,
ὡς θὰ ἔλεγε μετὰ στόμφου ἀπόλυτός τις ἰδεολόγος. Πάσχου-
σιν ἄρα καὶ οὗτοι μετὰ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων, οὓς ἀνέλαβον
νὰ χειραφετήσωσι, ν' ἀπελευθερώσωσιν ἀπὸ τῶν δεινῶν τοῦ
κόσμου τούτου, ν' ἀποκαλύψωσιν εἰς αὐτοὺς τὸ φῶς τῆς ἱστο-
ρικῆς ἀληθείας.

Ὁ ἔρως κηρύσσεται ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ὡς τὸ θειότα-
τον καὶ τὸ χυδαιότατον τῶν αἰτήρημάτων κατὰ τὴν διάφορον
αὐτοῦ ὑπόστασιν. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ δημιουργία παρὰ τοῖς Ἑλ-
λησιν οὐρανίας καὶ πανδύμου Ἀφροδίτης.

Τίς δύναται νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι διετέλεσεν ἀπηλλαγμένος καθ' ὅλον τὸν βίον τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς ὀδύνης τοῦ αἰσθήματος τούτου, ὅσον καὶ ἂν ἦνε σοφὸς καὶ ἐμβριθής, ὅσον καὶ ἂν ἦνε ὑψηλῆς, ὅσον καὶ ἂν τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἐπλανήθη μετὰ τῶν αἰθεριωτάτων σφαιρῶν τῆς ἱστορίας, ὅσον καὶ ἂν ἠδιαφόρησε περὶ ἑαυτοῦ πρὸ τῶν μεγάλων κοινωνικῶν προβλημάτων, εἰς τὴν λύσιν τῶν ὁποίων ἀφιέρωσε πολύμοχθον βίον;

Οἱ προφῆται τῆς Ἀνατολῆς φαίνεται ὅτι δὲν ἐξηρουντο τοῦ κανόνος τούτου. Παράδειγμα ἔστω ὁ τελευταῖος ἐξ αὐτῶν, ὁ προφήτης τῆς Ἀραβίας. Οἱ Ἕλληνες φιλόσοφοι καὶ μεταρρυθμισταὶ ἔθυσον εἰς τὰς Χάριτας, καὶ δὲν ἀπηξίουσαν τὴν μετὰ τῶν ἑταίρων ἐπικοινωνίαν. Ὁ Σωκράτης καὶ ὁ Περικλῆς, ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης δὲν ἐδίσταζον νὰ συναντηθῶσιν ἐν τοῖς θαυμασίοις ἐκείνοις ἑλληνικοῖς δειπνοῖς μετὰ τῶν εὐφροεστάτων, ἀλλὰ καὶ ἐλαφροτάτων γυναικῶν τῆς ἐποχῆς των. Ἀπασα ἡ ἀρχαιότης τὸ πολιτικὸν δαιμόνιον τοῦ Περικλέους ἀπέδιδεν εἰς τὴν ἐπιρροὴν τῆς Ἀσπασίας. Ὁ δὲ θεῖος Πλάτων πῶς ἦτο δυνατόν νὰ γράψῃ τὰς θαυμασίας ἐκείνας ἐν τῷ Συμποσίῳ περὶ ἔρωτος σελίδας, ἂν δὲν εἶχε λάβει προηγουμένως μαθήματα, παρὰ τινι ἑταίρῳ βεβαίως, ἀφοῦ ἡ ἑταίρα ἀντιπροσωπεύει ἐν τῇ ἀρχαιότητι τὸν κομψὸν καὶ ἐπέραστον βίον τῆς αἰθούσης τῶν νεωτέρων χρόνων;

Ὁ μέσος αἰὼν πληροῦται ἐκ τῶν διηγήσεων περὶ τοῦ ἀτυχοῦς πρὸς τὴν Ἑλουσίαν ἔρωτος ἐνὸς τῶν ἡρώων τῆς σκέψεως, τοῦ ἐπιβοήτου Πέτρου Ἀβαιλάρδου. Καὶ σήμερον ἔτι οἱ ἐρωτὸλήπτοι πάντων τῶν ἐθνῶν, οἱ ἐν Παρίσις ἀποδημοῦντες, θεωροῦσιν εὐλαβῆς καθήκον νὰ ρίψωσιν ὀλίγα ἄνθη ἐπὶ τοῦ τάφου τῶν δύο πολυθρῦλῶν ἑραστῶν τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος.

Λέγεται ὅτι ὁ ἐξ Ἰουδαίων Βαρούχ Σπινόζας δὲν διέφυγεν ἐπὶ τινὰ χρόνον τὰ βέλη τοῦ ἔρωτος. Μὴ ὑπὸ τὴν ἐμπνευσιν αὐτοῦ ἐλούσθη εἰς τὰ ἄφθαρτα νάματα τοῦ Πανθεïsμοῦ ὁ κορυφαῖος τῶν μυσταγωγῶν αὐτοῦ;

Ἐκ τούτων ἀποδείκνυται, ὅτι δὲν εἶνε παντάπασιν ἀληθές, ὅτι ὁ ἔρως εἶνε πάθος ψυχῆς σχολαζούσης, καὶ ὅτι τὰ βέλη αὐτοῦ δυνατόν νὰ προσβάλλωσι καὶ τὰς ὑγιεινὰς διαανοίας καὶ τὴν ἰσχυροτάτην βούλησιν. Ὁ ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ τῆς πραγματώσεως μεγάλων ἰδεῶν, ὑπὲρ τῆς ἐξελιξέως νέων ἱστορικῶν νόμων, δύναται ἐπὶ τινὰς στιγμὰς νὰ ἐγκαταλειφθῇ εἰς αἰσθήματα τρυφερώτερα καὶ ἡδονικώτερα. Ἐχει καὶ τὸ πνεῦμα ἀνάγκην ἀναπαύσεως, εὐπαθείας.

* *

Ἀμφιβάλλω, ἂν ἡ ἱστορία θέλει ποτὲ ἀναγνωρίσει εἰς τὸν Φερδινάνδον Λασσάλ, τὸν ὀργανωτὴν τῆς κοινωνιστικῆς κινήσεως ἐν Γερμανίᾳ, τὸν τίτλον τοῦ ἱστορικοῦ ἀπεσταλμένου, ὡς ἀξιοῦσιν οἱ θιασῶται αὐτοῦ, ὡς ἔγραψεν ὁ ὁμόφυλός του Ἐρρίκος Χάινε, καλέσας αὐτὸν ποτὲ τὸν Μεσσίαν τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος.

Τὸ βέβαιον εἶνε, ὅτι ὁ ἀνὴρ οὗτος ἦτο πεποικισμένος δι' ἐξόχων πνευματικῶν πλεονεκτημάτων, ἀλλ' ἀτυχῶς αἱ ἡθι-

καὶ αὐτοῦ ἀρχαὶ πλέον ἢ ἀπαξ ἀπεδείχθησαν ἀσταθεῖς ἐν τῷ ἀγῶνι τοῦ βίου. Ὁ Φερδινάνδος Λασσάλ μετεχειρίσθη τὴν ἔκτακτον αὐτοῦ ἱκανότητα, τὴν ἰσχυρὰν αὐτοῦ βούλησιν καὶ ἐνέργειαν πρὸς δημιουργίαν νέας πολιτικῆς τάξεως ἐν Γερμανίᾳ, ἐρειδομένης ἐπὶ τῆς ἀπολύτου οικονομικῆς ἰσότητος. Καὶ ἀληθῶς κατώρθωσε νὰ ἐξαγαγῇ ἐκ τοῦ μηδενός. Ἐχει τοῦτο ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὸ κύρος τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας; Ὁ χρόνος θέλει ἀποδείξει.

Ἄλλ' ἐν πάσῃ περιπτώσει οἱ μεταγενέστεροι δὲν δύνανται ἢ νὰ θαυμάσωσι τὴν ψυχικὴν ἐνέργειαν τοῦ ἀνδρός, τοῦ Ἰουδαίου ἐκείνου, ὅστις κατώρθωσεν ἐν βραχυτάτῳ χρόνῳ, ἐν τῇ μοναρχικῇ καὶ συντηρητικωτάτῃ Γερμανίᾳ, νὰ δημιουργήσῃ τὸ κοινωνιστικὸν κόμμα τῶν ἐργατῶν, νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν μεγάλης κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς δυνάμεως, ἣν ν' ἀντιτάξῃ κατὰ τῆς καθεστηκυίας τάξεως. Ἄλλ' ἡ ἀξία καὶ τὸ κύρος τῶν μεγάλων ἔργων δὲν ἐξετάζεται καὶ δὲν κρίνεται ἐκ τῆς προσκαίρου αὐτῶν ἐπιτυχίας. Μεγάλη ἰδέα, προωρισμένη νὰ κατακτήσῃ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτοῦ ἐξελίξει, δύναται πρὸς στιγμὴν νὰ ἀποτύχῃ, ἀλλ' ὅτε ἔχει ὑπὲρ ἑαυτῆς τὸν λόγον τοῦ μέλλοντος θᾶπτον ἢ βράδιον θέλει προκύψει αὖθις ἐπὶ τοῦ σταδίου τῆς πραγματικότητος μὲ ὅλον τὸν ὀπλισμὸν τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἀληθείας. Ἡ μία γενεὰ τὴν παρεγνώρισε, θέλει τὴν ἀναγνώρισει ἡ ἄλλη. Πολλάκις ἐν τούτοις ἱστορικὸν τι ψεῦδος διεκδικεῖ ἐπὶ τινὰ χρόνον ἱστορικὴν ἀλήθειαν καὶ βιωσιμότητα. Δύναται προσκαίρως νὰ εὐδοκιμήσῃ· ἀλλ' ὅτε δὲν φερεῖ ἐν ἑαυτῷ τὸ σπέρμα τῆς ἀληθείας, δὲν δύναται ἢ νὰ ἐκλίπῃ μεθ' ὅλας τὰς ὑπὲρ αὐτοῦ ἐνεργείας γενναίων τινῶν, ἀλλὰ πεπλανημένων πνευμάτων.

Ὑπὸ τοιαύτην ἐποψιν ἐξεταζόμενος ὁ Φερδινάνδος Λασσάλ, θέλει ἀναγνωρίσθῃ βεβαίως ὡς γενναῖος ἱστορικὸς ἥρως πεπλανημένης ἰδέας. Ἄλλ' οὐδέποτε ἡ ἱστορία θέλει παράσχει αὐτῷ τὸν τίτλον τοῦ δευτέρου μεγάλου Ἰουδαίου, τοῦ προφήτου τῆς νέας ἱστορικῆς περιόδου, καθὰ ἀξιοῦσιν ἀπὸ τοῦ θανάτου του οἱ ἐξηγούμενοι κοινωνιστικῶν τινῶν ὁμάδων τῆς συγχρόνου Γερμανίας.

* *

Ὁ χρόνος τοῦ κοινωνιστικοῦ κηρύγματος τοῦ Φερδινάνδου Λασσάλ ἐν Γερμανίᾳ ἀρχεῖται ἀπὸ τοῦ ἔτους 1862 καὶ λήγει εἰς τὸ 1864, ἔτος τοῦ θανάτου του. Κατὰ τὸ βραχὺ τοῦτο χρονικὸν διάστημα κατώρθωσεν οὗτος δι' ἀκαταπαύστου ἐνεργείας νὰ προσηλυτίσῃ τὰ πλείστα τῶν βιομηχανικῶν κέντρων τῆς Γερμανίας. Σπανίως πολιτικὴ ἐργασία διεξήχθη μετὰ τοσαύτης δραστηριότητος, ὅσον ἡ ἐργασία τοῦ Λασσάλ πρὸς διάδοσιν τῶν κοινωνιστικῶν θεωριῶν του. Οὔτε αἱ καταδιώξεις τῆς ἐξουσίας, οὔτε ἡ κριτικὴ τῶν ἀντιπάλων του ἐμείωσαν τὸ ψυχικὸν αὐτοῦ σθένος. Τούναντίον ἀπὸ τῶν καταδιώξεων ἐλάμβανεν ἐκάστοτε νέας δυνάμεις. Ἡ ἐργατικὴ τάξις ἐν Γερμανίᾳ προσέβλεπε πρὸς αὐτὸν μετὰ βαθυτάτου θρησκευτικοῦ θαυμασμοῦ. Ὁ Φερδινάνδος Λασσάλ δὲν ἦτο

Πληθεῖς τις ἀπελεύθερος, μὴ δυνάμενος νὰ εὕρῃ ἀπήχησιν ἢ παρὰ τοῖς κατωτάτοις μόνον, τοῖς ὁμοίοις πρὸς αὐτὸν κύκλοις. Εἰ καὶ μὴ ἀριστοκρατικὸς τὴν καταγωγὴν, ἐπετηδεύετο τρόπους ἀριστοκρατικωτάτους. Ἡδύνατο διὰ τῆς ὑπερόχου διαλεκτικῆς αὐτοῦ νὰ γοητεύσῃ ἕνα Βίσμαρκ, ἕνα Οὐμβόλδον, ἕνα Χάινε· ἀλλ' ἔτι μᾶλλον ἐκέκτητο πᾶσαν τὴν γοητείαν, πλεονέκτημα σπανιώτατον διὰ τοὺς θεωρητικούς, ἰδίως ἐν Γερμανίᾳ, νὰ σαγηνεύσῃ ὑπὲρ τῶν ἐπαναστατικῶν ἰδεῶν τοῦ τὰς κατωτάτας κοινωνικὰς ὁμάδας, νὰ προσηλυτίσῃ αὐτὰς ἄνευ ἀντιστάσεως εἰς τὸ κήρυγμά του. Τοιοῦτος ἀνὴρ ὑπερβαίνει βεβαίως τὸ μέτρον τοῦ συνήθους. Μεθ' ὅλας τὰς πλάνας αὐτοῦ παρουσιάζει ἑκτακτόν τι καὶ θαυμάσιον, τὸ ὁποῖον δὲν ἐδίστασαν νὰ ἀναγνωρίσωσι καὶ αὐτοὶ οἱ προσωπικοὶ αὐτοῦ ἀνταγωνισταί.

Τί θὰ ἐπῆρχετο ἐν Γερμανίᾳ, ἂν παρετείνετο ἐπὶ μακρότερον χρόνον ὁ βίος τοῦ Φερδινάνδου Λασσάλ;

Μεθ' ὅλην τὴν ἑκτακτον ἱκανότητα καὶ προσωπικὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἀνδρός, ἡ κοινωνιστικὴ κίνησις δὲν ἤθελε λάβει βεβαίως τὰς τεραστίας ἐκείνας διαστάσεις, ἃς ἠπέλιψε νὰ λάβῃ· ἅμα τὸ πρῶτον ἐξεδηλώθη ἐν Γερμανίᾳ. Οἱ ἐν ἔτει 1866 καὶ 1870 θρίαμβοι τῆς μοναρχικῆς πολιτικῆς ἐν Πρωσίᾳ καὶ Γερμανίᾳ ἤθελον ἀποτρέψῃ τὸ τέως ἀκαθέκτως χωροῦν ρεῦμα τῶν ἀνατρεπτικῶν ἰδεῶν ὑπὸ τὴν νοήμονα διεύθυνσιν τοῦ Λασσάλ, ὡς συνέβη καὶ διὰ τὰς ἄλλας φιλελευθέρους ροπὰς. Οὕτω δὲ ὁ προφήτης τοῦ Κοινωνισμοῦ, ἡ ἠθέλεν ὑποχωρήσῃ, πρὸ τοῦ θριαμβευτικοῦ ἄρματος τοῦ πανισχύρου Ἀρχιγερματέως τῆς νέας αὐτοκρατορίας, ἡ ἠθέλεν ἀναγνωρίσῃ τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ, ὡς ἔπραξαν τοσοῦτοι ἄλλοι ἐλευθεριάζοντες ἐπίσης κοινωνικοὶ καὶ πολιτικοὶ ἰδεολόγοι τῆς Γερμανίας.

Ἄλλ' ἀπρόοπτον ἐπεισόδιον, ἐπελθὼν ἐν τῷ τοσοῦτον περιπετειώδει βίῳ τοῦ μεγάλου δημεγέρτου, διέκοψε τὴν κατακτητικὴν αὐτοῦ πορείαν.

Ὁξὺς ἔρως πρὸς τὴν θυγατέρα Βαυαρῶν διπλωμάτου, τὴν Ἑλένην von Dönniges, ἀκάθεκτος, ὡς ὅλα τὰ αἰσθήματα καὶ πάθη τοῦ προφήτου, προῦκάλεσε τὸν θάνατόν του, καὶ μετ' αὐτοῦ τὴν διάλυσιν τοσοῦτων χιμαιρικῶν ἐλπίδων περὶ θεμελιώσεως κοινωνιστικῆς δημοκρατίας ἐν Γερμανίᾳ ὑπὸ τὸν τηλαυγῆ ἀστέρα τοῦ Φερδινάνδου Λασσάλ. (Ἀκολουθεῖ).

ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ

ΕΔΜΟΝΔΟΥ ΑΒΟΥ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΝ ΑΥΤΟΥ ΤΑΞΕΙΣΙΝ ΕΙΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΝ

ΟΙ ΩΡΥΟΜΕΝΟΙ ΔΕΡΒΙΣΑΙ

Ἐν ἐκ τῶν περιέργων τῆς μωαμεθανικῆς θρησκείας εἶναι καὶ τὸ τάγμα τῶν ὠρυομένων δερβισῶν, οὓς ἔσχε τὴν περιέρ-

γειαν νὰ ἐπισκεφθῇ ὁ Ἐδμόνδος Ἀβού κατὰ τὸ τελευταῖον αὐτοῦ ταξείδιον εἰς Κωνσταντινούπολιν. Τὰ τῆς ἐπισκέψεως δὲ ταύτης διὰ ζωηροτάτων παριστᾶ χρωμάτων ἐν τῇ κατωτέρῳ ἀφηγήσει παρατιθεῖς καὶ τινὰς ἀξιολόγους παρατηρήσεις περὶ τῆς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐπελθούσης ἐν Κωνσταντινουπόλει μεταβολῆς.

«Σήμερον προτιθέμεθα νὰ μεταβῶμεν εἰς Χρυσούπολιν (Σκούταρι), ὅπως ἴδωμεν τοὺς ὠρυομένους δερβίτσας διαμένοντας ἐν τινὶ ἐκείσε τεμένει· ἀλλ' ἐπειδὴ οὗτοι πρὸ τῆς 2 πρ. μ. δὲν δέχονται ἐπισκέψεις, δύναμαι ἀπὸ πρῶϊας νὰ περιέλθω ἐν ἀνέσει τὰς ὁδοὺς τῆς τουρκικῆς πρωτευούσης. Ἐξέρχομαι μόνος ἄνευ φίλου τινος, ὡς ἔπραττον καὶ κατὰ τὴν λαμπρὰν ἐκείνην ἐποχὴν τῆς νεότητός μου, ὅτε οὐδ' ὁδηγὸν εἶχον ἐν τῷ θυλακίῳ μου καὶ ὅμως οὐδέποτε ἀπεπλανώμην, τόσον ἐν Λονδίνῳ ὅσον καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει. Παρατηρῶ ὅτι ἐγένοντο πολλαὶ μεταβολαὶ ἐνταῦθα. Αἱ ὁδοὶ εἶναι εὐρύτεραι καὶ εὐθύτεραι. Ἡ πυρκαϊὰ ἐξηφάνισε τὰς παλαιὰς συνοικίας ἐξαναγκάσασα τοὺς κατοίκους ν' ἀνοικοδομήσωσι διὰ λίθων τὰς πρῶν ξυλῖνας οἰκίας των. Βλέπει τις μάλιστα ἐνιαχοῦ καὶ οἰκίας καθαρωτάτας ἔτι δὲ καὶ ἀρκούντως μεγαλοπρεπεῖς παρεχούσας πρὸς τοῖς ἄλλοις ἄνεσιν ἐνταυτῷ καὶ ἀσφάλειαν. Ἡρώτησάν ποτε Ἑλληνα ὑπήκοον τῷ Σουλτάνῳ «Διατί δὲν φυτεύετε δένδρα περὶ τῆς οἰκίας σας;», οὗτος δ' ἀπεκρίθη «Θὰ ἤμην παράφρων ἂν ἐφύτευον ἐν καὶ μόνον, διότι ὁ πρῶτος Τούρκος, ὅστις τυχὼν θὰ διήρχετο πρὸ τῆς οἰκίας μου, ἤθελε τοποθετηθῇ ὑπὸ τὴν σκιὰν τοῦ δένδρου μετὰ τῶν ὑπηρετῶν του διατάσσων μενὰ προσφέρω αὐτῷ καφφὲν καὶ νὰ ψήσω καὶ κατὰ ἀνάγκην» Καὶ ἀπέκρυπτον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὰ πλούτη των οὐ μόνον οἱ Ἕλληνες, οἱ Ἀρμένιοι καὶ οἱ Ἰσραηλῖται, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ Τούρκοι, οἵτινες προσεποιούντο ὅτι ἦσαν πτωχοί, ὅπως ἀποφεύγωσι τοὺς φόρους, τὰς παρανόμους χρηματικὰς ἀφαιμαξίσεις καὶ τὰς δημεύσεις. Τὸ κράτος τῶν παλαιῶν ἐκείνων καταχρήσεων παρῆλθε. Πιθανὸν ἡ αὐθαιρεσία νὰ λειτουργῇ ἔτι ἐν ταῖς ἀποκέντροις ἐπαρχίαις τῆς Ἀνατολῆς· ἐν τῇ πρωτευούσῃ ὅμως εἶναι βέβαιον ὅτι οἱ νόμοι, τὰ ἤθη, ἡ δημοσία γνώμη προστατεύουσι τὰ δικαιώματα πάντων.

Κατὰ παράδοξον, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀνεξήγητον ἀντίθεσιν, ἡ πολυτέλεια τῆς περιβολῆς τῶν ἁμαζῶν καὶ τῶν ὑπηρετῶν φαίνεται ἐπαισθητῶς ἐλαττωθεῖσα. Πρὸ τριακονταετίας ἡ χάρις τῶν ὀθωμανίδων κάλλιστα ἐξεδηλοῦτο ὑπὸ τὸν φερετζέν καὶ ἡ ωραιότης αὐτῶν ἐξήστραπτεν ὑπὸ τὸ λεπτόν καὶ διαφανὲς ριασμακίον. Οἱ μεγάλοι εὐήθεις τῆς Εὐρώπης, οἱ ἀναζητοῦντες περιπετείας, συνήντων ἐν τε τῇ ἀγορᾷ καὶ ταῖς ὁδοῖς, ἐν διαστήματι ἡμισείας μόνον ἡμέρας, ἑκατὸν χανουμίσας πολυτελῶς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐνδεδυμένας, καὶ περιτοιχομένους ὑπὸ λαμπρᾶς ἀκολουθίας δυνάμενης νὰ μεταδώσῃ τὸ πῦρ εἰς παρυσιανὴν φαντασίαν. Εἶναι ἄρα γε πραγματικὴ ἡ μεταβολή, ἣν παρατηρῶ, ἢ μὲ ἀπατῶσιν οἱ ὀφθαλμοί μου; Μήτοι διότι ἐγήρασαν αἱ γυναῖκες αὐταὶ παρίσταν-